

Bedla Bucknallova v Českém středohoří

Luboš Zelený

Při mykologické exkurzi katedry botaniky PŘF UK v Praze v CHKO České středohoří jsem 15. 9. 2004 našel tři plodnice velmi vzácné bedly Bucknallovy (*Cystolepiota bucknallii*). Jde pravděpodobně o první potvrzený nálezy tohoto vzácného druhu v Českém středohoří.

Bedlu Bucknallovu popsali již v r. 1881 angličtí mykologové Berkeley a Broome jako *Agaricus bucknallii*. O šest let později ji italský mykolog Saccardo přeradil do rodu *Lepiota* a na dlouhých 85 let figurovala v odborné literatuře pod jménem *Lepiota bucknallii*. Na základě odlišné struktury obalu (velum universale) celé plodnice (v dospělosti tvoří bradavky na klobouku, třásně na jeho okraji, pochvu nebo pásy bradavek v dolní části třeně) byla r. 1972 oddělena od r. *Lepiota* a zařazena do samostatného r. *Cystolepiota*.

Bedla Bucknallova roste v humózních listnatých a smíšených lesích zejména pod jasanem, lískami, dubem, bukem a habrem, v údolích potoků nebo řek, většinou na bazických půdách, častěji v nižších polohách. Je významným, výrazně vápnomilným a teplomilným humusovým saprotrofem. Plodnice vytváří od srpna do října, ty pak rostou nejčastěji ve skupinkách nebo v trsech po dvou až třech, vzácně i osamocené. Jádrem rozšíření druhu je v mírném pásmu Evropy, je znám ale i ze Severní Ameriky. Bedla Bucknallova je nejedlá, záměna je díky nepříjemnému pachy a nápadnému vzhledu možná pouze s čirůvkou violkovou (*Calocybe ionides*), která má však připojené lupeny, hladký povrch klobouku a příjemnou moučnou vůni.

Nalezené plodnice bedly Bucknallovy rostly na holé zemi rozryté vysokou zvěří v Opárenském údolí na pravém břehu Mileš

šovského potoka asi 300 m za odbočkou na žlutou turistickou trasu směřující na vrch Lovoš. Nadmořská výška lokality je asi 210 m. Celá oblast Opárenského údolí je geologicky velmi zajímavá a pestrá, společně s blízkou Českou bránou je jediným rozsáhlejším územím v Českém středohoří, kde vystupují na povrch starohorní a prahorní horniny obnažené výraznou erozní činností Labe.

Původní přirozené olšiny na březích Milešovského potoka se udržely jen na několika málo místech, v doprovodných porostech převažuje dnes na lokalitě bedla Bucknallovy jasan ztepilý (*Fraxinus excelsior*), vtoušeně se vyskytuje javor klen (*Acer pseudoplatanus*) a lípa srdčitá (*Tilia cordata*). Keřové patro zastupuje bez černý (*Sambucus nigra*). V podrostu dominují sasanka hajní (*Anemone nemorosa*), plícník lékařský (*Pulmonaria officinalis*), dymniva dutá (*Corydalis cava*), devěsíl lékařský (*Petasites hybridus*), kopytník evropský (*Asarum europaeum*), kopřiva dvoudomá (*Urtica dioica*), bršlice kozí noha (*Aegopodium podagraria*) a svízel přítula (*Galium aparine*).

Klobouk plodnic bedly Bucknallovy je v průměru 12–25 mm široký, je vyklenutý až mírně rozložený s nepatrným hrbolkem, v mládí se zrnitými zbytky vln na okraji. Matně zrnitý povrch klobouku bývá jakoby poprášný až jemně pomoučený, starší plodnice je vlivem sucha rozpraskaná. Mladé plodnice jsou na bělavém podkladu růžové až světle fialové s hnědými až šedými nádechy, stářím od středu klobouku přechází barva do krémové až světle žlutohnědé. Za vlhka pokrývá povrch klobouku výrazný růžový sliz. Lupeny bedly Bucknallovy jsou řídké, volné a bělavé, později světle krémové až bledě žluté. Prsten, pokud je vyvinutý, je nezřetelný a pomíjivý. Válcovitý koncentrický třeně je 30–40 mm velký a 3–5 mm široký, jemně rýhovaný a pokrytý drobnými vločkami, směrem k bázi se postupně rozšiřuje. Nápadným znakem je fialové zbarvení postupující od báze směrem ke klobouku, které zasahuje zhruba do 2/3 třeně. Dužnina je bělavá, pod pokožkou klobouku růžová až nafialovělá. Výrazná vůně po svitplynu připomíná čirůvku nevonnou (*Tricholoma inamoenum*) a čirůvku sírožlutou (*T. sulphureum*). Výtrusný prach je bílý.

Plodnice bedly Bucknallovy (*Cystolepiota bucknallii*). Foto L. Zelený

Výtrusy bedly Bucknallovy jsou válcovité a vřetenovité, 7,5–8 × 3,5–4,4 μm velké, hladké, bezbarvé a dextrinoidní (barvící se v Melzerově činidlo žlutohnědě až červenoohnědě). Důležitým znakem je protažená báze a výrazný klíční pór.

Podle Červené knihy je bedla Bucknallova druh potenciálně ohrožený (Kotlaba 1995), v Čechách byla doposud nalezena na 6 lokalitách (Srbsko v Českém kráse: tři lokality v údolí Bubovických vodopádů a v západní části vrchu Doutnác; Černošice: údolí potoka Švarcavy; Rokytovec u Mladé Boleslavi a Mohelnice nad Jizerou u Mnichova Hradiště). Na Moravě byly zjištěny čtyři lokality (Adamov; Vrbický háj u Čejkovic; Děvín v Pavlovských vrších a Roztohánek u Ratíškovic). Od vydání Červené knihy však uběhlo již 10 let a od té doby jsou známy jiné, publikované i nepublikované údaje o růstu této vzácné bedly (viz tab.).

O vzácnosti bedly Bucknallovy v ČR svědčí i fakt, že je vyobrazena jen v několika málo tuzemských mykologických publikacích a atlasech. Bezспорu nejlepší fotografií bedly Bucknallovy přinesl Velký fotoatlas hub z jižních Čech (Papoušek 2004), velmi pěkný snímek je i v rozsáhlém atlase Houby (Hagara, Antonín, Baier 1995). Naproti tomu detailní popis druhu, včetně ekologie, diskuse a barevného vyobrazení najdeme v již zmiňované Červené knize. Ze zahraničních atlasů vydaných v ČR je bedla Bucknallova zobrazena v Novém atlase hub (Škubla 2000) a v Encyklopedii hub (Keizer 1996). Z cizojazyčných prací je nejlepší italská monografie z cyklu Fungi Europaei, *Lepiota* s. l. (Candusso a Lanzoni 1990) a atlas švýcarských hub Fungi of Switzerland 4 (Breitenbach a Kränzlin 1995).

Nález bedly Bucknallovy v Opárenském údolí je (podle slov kolegů z Českého středohoří) vůbec prvním doloženým výskytem tohoto vzácného druhu v Českém středohoří a o to zajímavější, že jsem houby našel v oblasti kyselých starohorních a prahorních hornin. Bedla Bucknallova je totiž podle literatury druh rostoucí na hlinito jílovitých půdách, na vápencích nebo na vápenatých pískovcích (Kotlaba 1995). Její výskyt v Opárenském údolí si lze vysvětlit obohacením kyselých půd splachem z Lovoše.

Tab. Přehled lokalit a rok nálezů bedly Bucknallovy (*Cystolepiota bucknallii*) neuvedených v Červené knize (Kotlaba 1995). Údaje jsem získal pátráním v mykologických herbářích v ČR a podle údajů přátel — mykologů

Čechy	Praha-Malá Chuchle , na cestě nad lázněmi, 1 plodnice (1994)
	Praha-Radotín, PR Klapice , severní svah u Šachetského potoka vždy v listnatém nebo smíšeném lese (javor, jasan, dub, habr, smrk) s podrostem bezu černého (<i>Sambucus nigra</i>); až 5 plodnic (1994, 1998, 1999, 2000, 2001). Část lokality na Klapici je poškozena těžbou dřeva (ústní sdělení H. Hamerské)
	NPR Vyšenské kopce , okraj cesty, pod lískou, ve spadaném listí (2000)
	Opárenské údolí , 210 m n. m., lužní les při Milešovském potoce, v listí pod jasanem, javorem klenem, lípou srdčitou a bezem černým, 3 plodnice (2004)
Morava	Cikánský háj , Starý Poddvorov, 3 plodnice (1995)
	Třinec, Osůvky , listnatý les, pod dubem, bukem, habrem a březou a též pod habrem a olší (1996)
	PR Zástudánčí , Tovačov, lužní les (1996)
	Útěchov , Oboř, Útěchov u Brna, 300–450 m n. m., v tlejícím listí pod bukem (2000)
	Vrch Kotouč, Štramberk , pod bukem, javorem v listí, 7 plodnic (2001)
	Vrch Hády , rezervace Hádecká planinka, Brno-Líšeň, v dubo-habřině na vápenci (2001)
	NPR Žebračka , Přerov, pod jasanem, lípou, bezem černým, v detritu, 10 plodnic (červen 2004); tamtéž cca 30 plodnic (červenec 2004)
Ochoz u Brna , CHÚ Hornek, 300–430 m n. m., aluvium říčky, na vlhké hlíně pod olší, lískou a jasanem (srpen 2001); tamtéž v opadu pod javorem, habrem, hlohem, ptačím zobem, akátem (říjen 2001)	
Rokytná u Moravského Krumlova , v údolí potůčku asi 1,1 km jihovýchodně od obce, v opadu pod jasanem na humózní půdě (2004, dva nálezy)	